

57. Kubadabad Sarayı çinilerinde bulunan motiflerin endüstriyel alanda kullanımı; Paşabahçe Örneği

Asuman AYPEK ASLAN¹

Emine CANTÜRK²

APA: Aypek Aslan, A. & Cantürk, E. (2023). Kubadabad Sarayı çinilerinde bulunan motiflerin endüstriyel alanda kullanımı; Paşabahçe Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (35), 973-985. DOI: 10.29000/rumelide.1346242.

Öz

Kubadabad sarayı Anadolu Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubat tarafından 1236 yılında yaptırılmıştır. Alaaddin Keykubat'ın yazlık sarayı olarak inşa edilen saray, iç ve dış süslemelerinde çinilerin, alçıların kullanıldığı birbirinden renkli görsel bir şölene tanıklık etmektedir. Bulunan çini eserler üzerindeki insan figürleri yuvarlak yüzlü, badem gözlü, küçük burun ve ağza sahip Uygur tipi diye tabir edilen insan figürleridir. Oturarak resmedilmiş olan figürler, Türk oturuşu diye tabir edilen oturuşta resmedilmişlerdir. Ayrıca gücü ve kudreti temsil etmesi sebebi ile sultana atfedilen çift başlı kartal figürü ya da bitkisel motiflerin yer aldığı çiniler de bulunmaktadır. Bu çiniler çoğunlukla mavi, turkuaz, siyah gibi renklerin hâkim olduğu sır altı teknikte ve lüster teknikte yapılmış olan çini grubudur. Saray kazılarında ele geçirilen çiniler şu anda Karatay Çini Eserler Müzesi'nde sergilenmektedir. Kubadabad çinileri çağdaş sanat alanında ve endüstriyel üretimlerde üreticilere ve sanatçılara ilham kaynağı olmuş, izleyicilerin düşüncelerinde yüklü bir duygu bırakmıştır. Türkiye'nin önemli cam üretim firmalarından biri olan Paşabahçe Cam Fabrikası, Kristalin Çiniler grubu altında Kubadabad Sarayı kazılarında ele geçirilen çinilerin görsellerini kullanarak yeni bir üretim yapmıştır. Bu araştırmada, Paşabahçe kristalin Kubadabad çinileri, motif, desen, sembol, teknik ve içerik yönünden incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, Paşabahçe firmasının Kubadabad Sarayı çinilerinde bulunan figür ve motifleri, endüstriyel alanda başarılı bir şekilde kullandığı görülmüştür. Paşabahçe cam fabrikasının yapmış olduğu bu uygulama ve yenilik hem tarihimizin günümüzde yaşamasına yardımcı olmuş, hem de gelecek nesillere aktarımında önemli bir rol oynamıştır. Bu araştırmanın amacı; günümüzde tarihe ışık tutan uygulamalara yön veren bu firmanın, Kubadabad Kristalin Çinileri ile Kubadabad Sarayı Çinilerini karşılaştırmak, uygulamaları benzerlikleri ile aktarmaktır.

Anahtar kelimeler: Anadolu Selçuklu, Kubadabad Sarayı, Çini, Paşabahçe

¹ Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel Sanatlar Bölümü, Görsel Sanatlar Anasanat Dalı (Ankara, Türkiye), asuman.aypek@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9400-2642 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 20.07.2023-kabul tarihi: 20.08.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1346242]

² Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi, Bozkır Myo, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı (Konya, Türkiye), emine.canturk@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4589-0532

The industrial use of motifs on the Kubadabad Palace tiles; Pasabahce Case

Abstract

Kubadabad Palace was built in 1236 by the Anatolian Seljuk Sultan Alaaddin Keykubat. Built as the summer palace of Alaaddin Keykubat, the palace witnesses a colorful visual feast where tiles and plasters are used in its interior and exterior decorations. The human figures found on the tile artifacts are human figures called Uighur type with round faces, almond eyes, small nose and mouth. Figures that were depicted sitting down were depicted in a sitting position called the Turkish sitting. There are also tiles with double-headed eagle figures or floral motifs attributed to the sultan, as they represent power and might. These tiles are a group of tiles that are mostly made in underglaze technique and luster technique, in which colors such as blue, turquoise and black are dominant. The tiles found in the palace excavations are currently exhibited in Karatay Tile Works Museum. Kubadabad tiles have inspired producers and artists in the field of contemporary art and industrial productions, and have left a loaded emotion in the minds of the audience. Paşabahçe Glass Factory, one of Turkey's important glass manufacturing companies, made a new production under the Crystalline Tiles group, using the images of the tiles found in the Kubadabad Palace. This study aims to reflect the Kubadabad tiles, motif, pattern, symbol, technique and content of the Paşabahçe crystal. As a result of the examinations, the figures and motifs found in the Kubadabad Palace tiles of the Paşabahçe firm have been successfully used in the industrial field. This practice and innovation made by the Paşabahçe glass factory not only helped our history survive today, but also played an important role in its service to future generations. To this end; This company, which steers the practices that shed light on history today, brings together Kubadabad Crystalline Tiles and Kubadabad Palace Tiles, and conveys its application impressions.

Keywords: Anatolian Seljuks, Kubadabad Palace, Tile, Pasabahce

Giriş

İnsanlığın geçmişi ve sanat ile olan alakası, insanoğlunun prehistorik dönemde mağaralara yapmış olduğu resimlere kadar dayanır. Yaşadıkları hayat serüveninde gördükleri av sahneleri ve günlük hayat karmaşasının resmedildiği duvar resimleri, mağara resimlerinin temelini oluşturur. Zaman ilerledikçe insanoğlunun yaşam tarzları değiştiği için ürettikleri ürünler de buna bağlı olarak değişmeye başlamıştır. Neolitik dönem ile yerleşik hayata geçen insan; tarımı öğrenmiş, ekip biçmiş ve tarım ürünlerinin yanında yerleşik hayata uyum sağlayarak küçük köy topluluklarını oluşturmaya başlamıştır. Böylece, insanlığın ilk yerleşim merkezlerinden olan köy yerleşimlerini meydana gelmiştir. Bu dönem özellikle çanak çömleğin yapılmaya başlandığı neolitik dönemin başlaması ile gündeme gelmiş olan seramik yapımı, kendisinden sonraki süreçleri farklı şekillerde kapsayacak uzun soluklu bir serüvenin başlangıcını oluşturmuştur. İhtiyaçları dahilinde yapmış oldukları seramik ürünleri ilk dönemlerde güneşte kurutup kullanmaya başlayan insanoğlu, ateşi ve ateşte seramik pişirmeyi keşfettikten sonra kilden yapılmış olan seramik eserlerini ateşte pişirip kullanmaya başlamıştır. Kendisinden sonra gelecek olan dönemlerde seramik farklı şekillerde kullanılmaya devam edecektir.

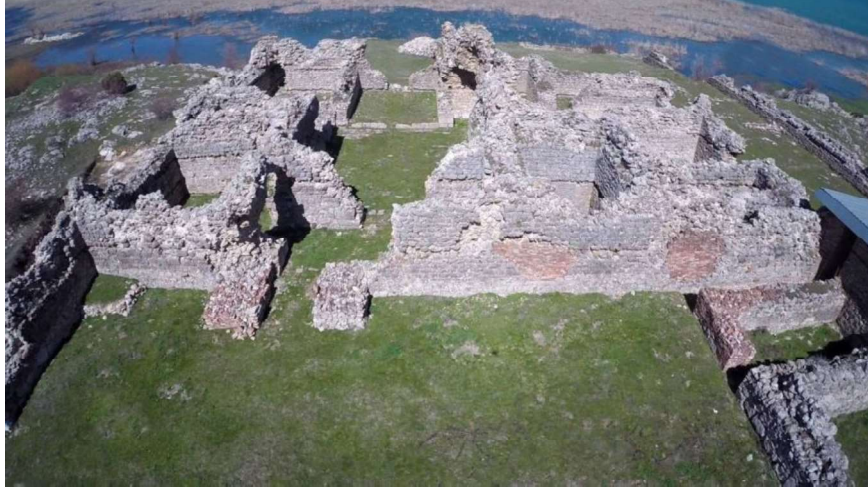
Çini; arkeolojik çağların sonrasında İslam mimarisine ve İslam mimarisi ile gelişen seramikleri anlatan sanat dalına tarihte verilen isimdir. Türk, İran, Moğol ve Arap asıllı toplumların Orta Asya döneminden İspanya'ya kadar uzanmış olan coğrafyada 7. yüzyıldan itibaren günümüze kadar gelen çini ve seramik sanatı, yaşadıkları döneme göre farklılıklar ortaya koyar. Buna bağlı olarak seramik ve çini sanatı hem Selçuklu dönemini hem de Selçuklu döneminden sonra Osmanlı döneminin sonuna kadar özgün ve farklı uygulamalar ile kendini gösterir. (Öney, 2007, s:13)

Anadolu Selçuklu dönemi, çini sanatına katkı sağlayan en önemli dönemlerden birisidir. Çini sanatına renk katan ve hayat veren bir dönem olarak tarih sahnesinde yerini alır. Anadolu Selçuklu dönemi çini sanatı, çok renkli süslemeleri hem mimari alanda kullanımı hem de gündelik yaşamda kullanımı ile önemli bir yere sahiptir. Selçuklu dönemi çinileri, ağrılıkla turkuaz rengin, geometrik motiflerin sıklıkla kullanıldığı ve mimari dekoratif süslemenin doruk noktasına ulaştığı bir dönem olarak göze çarpar. İran bölgesinde yaşamlarını sürdüren ve İran kültüründen etkilenen Anadolu Selçuklular, 11.-14. Yüzyıllar arasında hüküm sürdükleri dönem boyunca sanat alanında gelişme göstermişlerdir. Anadolu Selçuklular, çini uygulamaları yapıların hem iç mekânında hem de dış mekânında kullanmışlardır. Firuze rengin ağrılıklı olarak kullanıldığı çinilerde pathcan, moru, mavi gibi renkler de dikkati çeker. Selçuklu dönemi anlatılırken çini süslemelerde ilk olarak akla geometrik çini süslemeler gelir. Geometrik formların turkuaz renk ile birleşmesiyle oluşturduğu ahenkli çiniler, yapıların büyük bir bölümünde göze çarpar. Geometrik formların yanında, çok yaygın olmasa da yapılarda bitkisel süslemeler de görülür. Selçuklu döneminde, özellikle tuğladan yapılmış olan minarelerde ve tavan göbeklerinde de sırlı tuğlalar kullanılmıştır. Bu sırlı tuğlalar, sırsız tuğlalar ile, belirli bir düzen içerisinde örülerek duvar örgüsü oluşturulur. Anadolu Selçukluların en önemlisi süsleme öğelerinden birisi olan çinili mihraplarda, duvarlarda ya da giriş bölümlerinde bu süslemeler kendisini gösterir. Mimari dekoratif süslemenin yoğun olarak görüldüğu Selçuklu yapılarından en önemlileri saray yapılarıdır. Anadolu Selçuklular yapmış oldukları saray yapılarında, kendilerinin sahip olduğu üstün sanat zekâsını son noktasına kadar kullanmışlardır. Burada sergiledikleri çiniler değişik formlarda, değişik desenlerde ve süslemelerde uygulanmıştır. Sır altı tekniği ve lüster tekniği ile boyamış oldukları çinileri kare, altıgen, yıldız ve haç biçimindeki çini bisküviler üzerine resmetmişlerdir. Çinilerin üzerine insan, hayvan veya mitolojik anlamları olan karakterleri yansıtarak süslemelerini tamamlamışlardır. Anadolu Selçuklu süslemelerinin yer aldığı, karakteristik çinilerin bulunduğu saray yapılarından bir tanesi olan Kubadabad Sarayı kazısında ele geçirilmiş olan çiniler, Selçukluların en kavramsal sanat üretim kuşağından biridir.

Kubadabad Sarayı ve çinileri

Selçuklu dönemi araştırmaları 1950'li ve 60'lı yıllarda gelişmeler göstermeye başlamıştır. Bu dönemlerde sanat ve mimarlık eserlerinin araştırılması açısından Türk tarihi ile ilgilenen araştırmacıların sayısında artış görülür. Selçuklu araştırmaları o dönemlerde trend haline geldiği için birçok tarihçi, öğretmen ve araştırmacı bu işi yapmak için kolları sıvamıştır. Bunların içerisinde en verimli kişilerden birisi olan M. Zeki Oral Konya müzesi müdürlüğü yaptığı sırada İbni Bibi'nin Selçuk namesini taramaya başlar ve burada adı geçen fakat kendisi hala bulunamamış olan Kubadabad ve Keykubadiyye saraylarını keşfeder. Sonunda kendisi her ikisini de bulur ve bu buluşlarını da yayımlar. (Arık, 2000; 44).

Kubadabad Sarayı Konya'nın Beyşehir ilçesinde bulunur. Alâeddin Keykubat tarafından yazlık saray olarak yaptırılmıştır. İki saraydan meydana gelen yapıda, hâlen kazı ve araştırmalar devam etmektedir. Günümüze ulaşabilen tek saray yapısı olarak bilinir. Kubadabad Sarayı kazılarında bulunan çini eserler şu an Konya Karatay Medresesi Müzesi'nde sergilenmektedir.

Görsel.1.Kubadabad Sarayı

Oral (1953)'a göre, çakmaktaşı kullanılarak yapılan Kubadabad çinileri krem renğinde ve oldukça yumuşaktır. Tarihçilere göre bunun üç sebebi olabilir. Birincisi, sarayın hızlı bir şekilde yapılmış olmasından dolayı çamurun yeterli öğütülmemesi olabilir. İkincisi, bölgede elde edilen ve kullanılan çakmaktaşının türünün böyle olması olabilir. Üçüncüsü ise; salon içinde kırılıp dökülen çinilerin kar ve yağmur suları alarak yıpranıp yumuşaması olabilir. (Oral, 1953;220)

Ortaya çıkarılan eserler arasında, çini malzemenen yapılmış değişik formlar bulunmaktadır. Haçvari, sekiz köşeli yıldız ve dikdörtgen şeklinde plakalar üzerine uygulamalar yapılmıştır. Tarihsel süreç içinde, insanlar yaşadıkları toplum ve kültür yapısını eserlerine aktarmışlardır. Mağara resimlerinde gördüğümüz sahneler, dönemin insanların yaşam biçimleridir. Günümüz sanatında da bu şekilde bir aktarım mevcuttur.

Sanatçı ve eserlerini etkileyen toplumsal olaylar, sanatçının iç dünyasını harekete geçirmektedir. Dünyada özellikle savaş, göç, kıtlık gibi toplumsal konular, sanatsal yapıtların oluşum aşamasında etkili olmuştur. Sanatçının kayıtsız kalamadığı toplumsal olaylar, eserlerin yaratılmasında, akımların oluşturulmasında ve sanatçının duygularının harekete geçmesi sürecinde ilham olabilmektedir. (Kurtoğlu, Çeken, 2023: 101)

Kubadabad sarayını süsleyen çinilere imza atan dönemin sanatçısı diyebileceğimiz ustalar, bu çinilerin üstüne dönemin özelliklerini içeren nitelikte süslemeler yapmıştır. İnsan figürleri, hayvan sahneleri ya da mitolojik karakterleri sıklıkla resmetmişlerdir. Özellikle hayvan tasvirleri, Türklerin resim geleneğinde oldukça büyük yer tutar. Orta Asya sanatından itibaren, Türk tarihi içerisine yerleşmiş olan hayvan üslubu, Kubadabad sarayı çinilerinde de kendisini değişik şekillerde gösterir. Bu hayvanların içerisinde geyik, kuş kartal, köpek bulunur. Bunlardan en belirgin olanı ve en çok karşımıza çıkan hayvanlardan biri olan figür kartal figürüdür. Kartal hem gücü hem de kudreti temsil ettiği için sultanla bağdaştırılır. Bundan dolayı sıklıkla çinilerde uygulanmıştır.

Orta Asya mitolojisinde kartal koruyucu ruh olarak kabul edilmekteydi. Moğolistan'da ve İran'da kartalın soyluluk ve koruyuculuk simgesi olduğu bilinir. Dönemler içinde bilgelik ve şans simgesi olarak görülmüştür. Kartal figürü gezegen ve burç tasvirleri ile bezeme ögesi olarak kullanılmıştır. (Arık, 2000:56)

Kartal, koruyucu gücü ve kudreti simgeleyen hayvansal bir motiftir. Genellikle sultana atfedilen, onun kudretinin her şeyden üstün olduğunu anlatan simgesel bir figürdür.

Orta Asya'da Kartal GÖK'e ulaşma, bu yolculuk sırasında refakat eden en önemli figür olarak karşımıza çıkar. Kartal figürü aynı Kurt figüründe olduğu gibi hükümdarlığı ve gücü temsil etmektedir. Dede Korkut hikayelerinde de kartal figürüne yer verilmiştir. Çift başlı ve tek başlı kartal Hükümdarlığı, Gök'e ulaşmayı ve gücü temsil eder. (Şahin,2021;104)

Görsel.2. Kartal Figürü

Görsel.3. Kartal Figürü

Kutsal saydıkları kartal figürünü sultan ile bağdaştırmışlardır. Hem sultana hem de kartala aynı anlamı yüklemişlerdir. Bu sebeple kartal figürlerinin bazılarının gövdelerinde Es-Sultan yazmaktadır. Kendileri için önemli olan bir diğer hayvan ise kuştur. Orta Asya'da kuşun, ölümden sonra insanların ruhlarını cennete ulaştırdığına dair olan inanış Anadolu Selçuklu dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. Kubadabad sarayında yapılan kazılarda ele geçirilen çini eserlerde yırtıcı olan ve olmayan çeşitli tiplerde kuş motiflerine de rastlanmıştır.

Görsel.4. Kuş Figürü

Görsel.5. Tavus kuşu

Anadolu Selçukluları için önemli olan bu iki figürün yanında; at, eşek, aslan, balık gibi hayvanların yer aldığı çiniler de bulunmuştur. Kubadabad Sarayı çini gruplarından bir tanesi de figüratif süslemelerdir. Bunlar farklı formlarda ya da farklı karakterlerde karşımıza çıkar; örneğin mitolojik karakterlerin ön planda olduğu siren motifinin uygulandığı çiniler buradaki kazılarda ele geçirilmiştir. Kadın başlı ve kuş gövdeli olan bu mitolojik karakterin yüz ifadesi, Orta Asya'dan gelen klasik Uygur yüz tipine uygundur. Badem gözlü, yuvarlak yüzlü, ince ağızlı ve küçük burunlu olan bu karakter, bazı çinilerde kanatları kapalı iken bazılarında iki yana açmış şekilde resmedilmiştir.

Siren tasvirlerinden bazılarının farklı formda yapıldığı dikkati çeker. Kanatları açık olarak duran ve gövdeleri damla şeklinde olanları da vardır. Sirenlerin yüzleri profilden verilmiş fakat vücutları hafif dönük şekilde resmedilmiştir. Hem yüzleri hem de vücutları profilden verilmiş olanların kanatlarında helezonlar vardır. Etrafında boşluklara yerleştirilmiş olan bitkisel ya da çizgisel süslemeler dengeli sağlar. Mavi ve kahverengi ağırlıklı olarak kullanılmıştır. (Albayrak, Davun, 2021 :202)

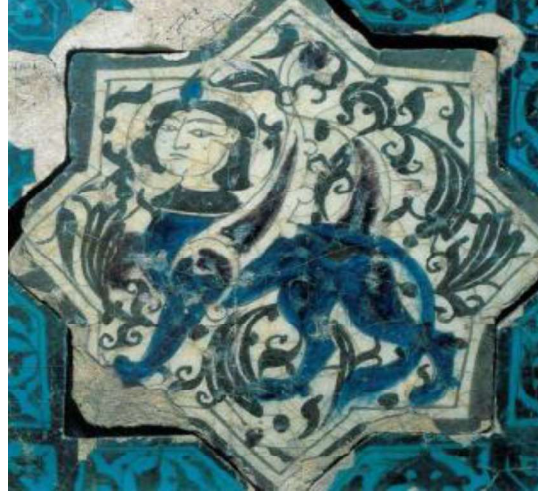
Görsel.6. Siren Motifi

Görsel.7. Siren Motifi

Yine Kubadabad sarayı kalıntılarında karşımıza çıkan bir diğer mitolojik karakter sfenks'dir. Sfenks insan başlı, aslan vücutlu bir yaratıktır. Bu karakterde, aynı siren figüründe olduğu gibi klasik Uygur yüz

tipi hâkimdir. Gövdenin hemen üstünde kanatları bulunur. Sfenksin yer aldığı alan dışında kalan bölümde bitkisel süslemeler ya da helezonlar dikkati çeker. Mavi ve kahverenginin hâkim olduğu çiniler de lüster tekniği ile yapılmış sfenks figürlü çiniler de vardır.

Görsel.8. Sfenks figürü

Kubadabad Sarayı kazılarında insan figürlerinin yer aldığı parçalar da bulunmuştur. Bunlar oturmuş, bağdaş kurmuş şekilde, ellerinde kadeh tutan insan figürleri, elinde balık olan insan figürü şeklinde ya da iki yanında bitkisel motif bulunan insan figürü şeklinde yer almaktadır. Uygur yüz tipinin hâkim olduğu insan figürlerinde badem gözlü, küçük burunlu, küçük ağızlı ve yuvarlak yüzlü yüz tipi özellikleri görülür. Genellikle sultan ve saray çevresinden kişiler resmedilmiştir.

Görsel.9. bağdaş kurmuş figür

Paşabahçe Kristalin Çinileri

Kubadabad Sarayı çinilerinde turkuaz, kahverengi, mavi, mor gibi renklerin hâkim olduğu renkli bir dünya vardır. Bu renkli dünya tarihe ışık tutmak ile kalmaz, hem sanatsal alanda hem de endüstriyel alanda üretimlere ilham kaynağı olur. Bu üretimler içinde son dönemlerde en çok dikkati çekenlerden biri de Paşabahçe cam firmasının Kristalin Çiniler serisidir. Paşabahçe mağazaları cam ev eşyası grubuna hâkim bir şirkettir.

Paşabahçe Atatürk'ün direktifleri ile Türkiye İş Bankası tarafından ülkemizin temel cam ürün ihtiyacını karşılamak üzere 1935 yılında Beykoz Paşabahçe de kurulmuştur. Kuruluşunda şirketin adı Türkiye şişe ve cam fabrikaları anonim şirketi olarak tescil edilmiştir. (URL.1)

Paşabahçe kristalin çinileri Kubadabad serisinde yer verdiği Kubadabad çini motiflerini dört grup halinde oluşturmuştur. Bunlar insan figürü, hayvan figürü, mitolojik figürler, ağaç ve kuş figürleridir.

İnsan Figürlü Çiniler

Çoğunlukla bağdaş kurmuş figürlere rastlanır. Kubadabad sarayı çinilerindeki figürler “Türk Oturuşu” adı verilen oturuş ile yansımıştır. Bu oturuşta figürler cepheden resmedilmiştir. Bazılarının ellerindeki kadehler dünya egemenliğini, hayat suyunu, cenneti ve ölümsüzlüğü simgeler. Ellerinde balık tutan figürlerin ellerindeki balık bolluk ve bereketi, ellerinde tuttıkları haşhaş ve nar ağacı gibi bitkisel motifler de sonsuz yaşamı simgeler (Paşabahçe Katalog, s.8).

Görsel.10. Balık Tutan Adam

Görsel.11. Paşabahçe Kristalin Çini

Sayılsız yumurtası ile sonsuzluk ve bereketi temsil eden balığı elinde tutan insanın resmedildiği Kubadabad çinisinin, kristalin çinilerde uyarlanmış şeklidir. Görsel. 10'da elinde 2 tane balık tutmuş bir insan vardır. Figürün başında haleye benzeyen bir yuvarlak vardır. Üstüne puanlı bir kaftan giydiği görülür. Yine figürün oturduğu yerde birkaç tane bitkisel süsleme kendisini gösterir. Yüzü Uygur tipine benzeyen klasik Türk yüzüdür. Oturuşu da Türk oturuşu adını verdiğimiz bağdaş kurmuş şekilde resmedilmiştir. Görsel 11.'de Paşabahçe firmasının üretmiş olduğu kristalin çiniler içerisinde yer alan çini grubundan bir parça görülmektedir. Bu parça Görsel.10.'daki çininin benzeri bir çalışmadır. Benzerlik ve incelik konusunda çalışma oldukça başarılıdır.

Görsel.12. Elinde Nar Tutan İnsan

Görsel.13. Paşabahçe kristalin Çiniler

Levhalarından birinde bulunmuş bir insan figürü yine Kubadabad sarayı çinileri açısından ilginçtir. Görsel. 12.'de yer verilen çini de elinde nar tutan ayakta bir figür görülür. Başında şapkası, üstü tirazlı, uzun saçlı bu figürün belinde kemeri bulunur. Bir elinin işaret parmağında yüzüğü diğer elinde ise bereket sembolü olan nar tutar gökçesi olmayan sivri burunlu çizmeleri vardır, figürün çevresinde bitkisel süslemeler ve stilize edilmiş çiçekler bulunur, figürler ve çiçekler kubat mavisi ile boyanmış etrafındaki kıvrık dallarda siyahlarla çizilmiştir. (Arık, 2000: 188).

Görsel.13'te bulunan Kristalin çini serisindeki aynı çininin örneği de birebir olacak şekilde yapılmış ve başarılı bir şekilde resmedilmiştir.

Mitolojik Konulu Çiniler

Sfenks kendilerini koruduklarına inandıkları mitolojik bir karakterdir. İnsan başlı ve aslan vücutludur. Gövdesinin üst bölümünde keskin bitişli kanatları bulunur. Yüzü bütün Kubadabad çinileri figürlerinde görünen klasik Uygur tipindedir. Görsel. 14'te bulunan görsel Kubadabad Sarayı çini kalıntılarına ait bir sfenks'dir. Hafif cepheden resmedilmiş yüzü dikkati çeker. Mavi rengin hâkim olduğu bir kompozisyon vardır. Bulunduğu alanda, bitkisel süslemeler sıklıkla kullanılmıştır. Görsel.15'te ise, aynı çininin Paşabahçe tarafından yapılmış olan başarılı bir örneği dikkati çeker.

Görsel.14. Sfenks figürlü Kubadabad Çini

Görsel.15. Paşabahçe Kristalin Çini

Hayvan Figürlü Kristalin Çiniler

Kubadabad sarayı çinilerinde bulunan hayvan figürleri, yanında belli bir kompozisyon ile ya da mücadele sahnesinin içinde resmedilmiştir. Paşabahçe Kristalin çini grubunda aslan, at, keçi ve eşek ile yapılmış olan çinilerin benzerlerine yer verilmiştir. Aslan, yaşam koşullarına uygun olmayacak şekilde sadece güç ve hükümdarı simgelediği için yapılmıştır. Kubadabad sarayı çinilerinde pek çok sahnede güç ve zafer işaretleri kendini gösterir. Görsel 16.'da Kubadabad sarayı çinilerinde bulunmuş olan bir keçi figürü görülmektedir. Mavi ve kahverenginin hâkim olduğu bu çinide, bitkisel süslemeler de dikkati çeker. Görsel 17.'de aynı çininin benzeri başarılı şekilde uygulanmıştır.

Görsel.16. Kubadabad Sarayı Keçi Figürü

Görsel.17. Paşabahçe Kristalin Çiniler

Hayat Ağacı ve Kuş Figürlü Yıldız Çiniler

Kubadabad sarayı çinilerinde çift başlı kartal, karşılıklı simetrik bir şekilde duran kuş figürleri ve tavus kuşu çok fazla resmedilmiştir. Özellikle kartalın koruyucu ruhu, sultanın gücünü ve kudretini temsil eden bir hayvan olduğu ve sultana adandığı bilinir. Hayat ağacı motifi ise Orta Asya'dan günümüze kadar gelen ve Türklerin neredeyse birçok üretiminde kullanılan bir motiftir. Halı kilim sanatlarında, çini süslemelerde ya da geleneksel el sanatlarımızın herhangi bir kolunda titizlikle ve özenle kullanılıp günümüze kadar neslini devam ettirmiş bir motiftir. Kubadabad Sarayı çinilerinde de hayat ağacı yanında kuş figürüyle birlikte titizlikle resmedilmiştir. Yine Paşabahçe tarafından Kristalin çiniler serisinde özenli ve güzel bir şekilde aktarımı yapılmıştır. Görsel. 18.'de çift başlı kartal, bitkisel süslemelerin içinde resmedilmiştir. Görsel 20.'de ise tavus kuşu motifi görülmektedir. Görsel 19. Ve Görsel 21.'de Paşabahçe tarafından yapılmış olan uygulamalar görülmektedir.

Görsel.18.Çift Başlı Kartal

Görsel.19.Paşabahçe Kristalin Çiniler

Görsel.20. Kubadabad Çinisi Tavus Kuşu

Görsel.21. Paşabahçe Kristalin Çiniler

Sonuç

Anadolu Selçuklular döneminde yapılmış olan ve Alaaddin Keykubad'ın yazlık sarayı olarak inşa ettirilen, Kubadabad Sarayı Beyşehir Gölü'nün yakınında iki saray şeklinde yapılmıştır. Kubadabad Sarayı'nda yapılan kazılarda ele geçirilmiş olan çinilerde, insan figürlü, hayvan figürlü çinilere mitolojik karakterlere ve kuş figürlerine sıklıkla rastlanmıştır. Güç ve kudreti simgeleyen, kendilerine ilahi şekilde güç kazandırdığına inandıkları figürleri resmettikleri çinilerde en çok tercih ettikleri renkler turkuaz, mavi, siyah ve mordur. Kubadabad Sarayı kazılarında ele geçirilmiş olan çiniler şu an Konya Karatay Medresesi Müzesi'nde sergilenmektedir

Tarihe ışık tutmuş olan pek çok eser günümüzde hem çağdaş sanat alanında hem de endüstri üretimlerinde kullanılmaktadır. Bu araştırmada; kültür hazinelerimizin temelini oluşturan sanat ürünlerimizin, günümüzde hangi alanlarda kullanıldığını incelenmiştir. Yapılan literatür taramalarında, varılan sonuçlar doğrultusunda, Kubadabad sarayı çinilerindeki motiflerin, sanatsal kullanım alanları yanında, endüstriyel alanda da kullanıldığı görülmüştür. Paşabahçe cam firmasının üretmiş olduğu

kristalin çiniler serisinde Kubadabad Sarayı ile ilgili oldukça başarılı bir çalışma yapılmıştır. Bu seride sarayda ele geçirilmiş olan çini figürler dört bölüm oluşturacak şekilde başlıklara ayrılarak çiniler üzerinde resmedilmiştir. Tarihsel süzgeçten geçirilmiş olan eserlerin görülmesi hem gelecek nesillere aktarımı açısından hem de tarihi daha yakından yaşamımıza olanak sağlaması açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple Paşabahçe kristalin çiniler Kubadabad serisi, Paşabahçe firmasının üretmiş olduğu kristalin çiniler-Kubadabad serisi oldukça başarılı ve tarihe ışık tutması açısından son derece önemlidir.

Kaynakça

ALBAYRAK, Y., & DAVUN, B. *Türk İslam Sanatında Suret: Kubad-Abad Sarayı Siren Tasvirli Çiniler ve Estetiği*. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi. (52), 197-211.

Arık, R. (2000). Kubad Abad: Selçuklu saray ve çinileri. *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*.

Kurtoğlu, S., Çeken, B.(2023). *Göç Olgusunun Çağdaş Sanat Yapıtlarına Yansımaları*. Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi. Cilt 8, Sayı 2, 98-113

Oral, M. Z. (1953). Kubad Âbâd Çinileri. *Belleten*, 17(66), 209-222.

Öney, G., & Zehra, Ç. (2007). Anadolu'da Türk devri çini ve seramik sanatı. *T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları*.

Paşabahçe Kristalin Çiniler–Kubadabad Serisi Kataloğu.

https://store.pasabahce.com/images/onlinekatalog/kubad_abad_katolog.pdf erişim tarihi: 05.06.2023

URL.1. <https://www.pasabahce.com/tr/hakkimizda/tarihce> erişim tarihi: 24.06.2023

Şahin, S. (2021). *Gök Tanrı İnancı ve Şamanizm'de Kullanılan Kartal Figürünün Kimliği Üzerine Bazı Düşünceler*. Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi – Oğuzhan Journal of Social Sciences Cilt/Volume: 3 Sayı/Issue: 2

Görseller

Görsel.1. <https://www.beysehir.bel.tr/gezilecek-yerler/56> erişim tarihi: 21.06.2023

Görsel.2.3.4.5.6.7.8.9.10. Arık, R. (2000). *Kubad Abad: Selçuklu saray ve çinileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Görsel.11. Paşabahçe Kristalin Çiniler–Kubadabad Serisi Kataloğu,

https://store.pasabahce.com/images/onlinekatalog/kubad_abad_katolog.pdf erişim tarihi: 05.06.2023

Görsel.12. Arık, R. (2000). *Kubad Abad: Selçuklu saray ve çinileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Görsel.13. Paşabahçe Kristalin Çiniler–Kubadabad Serisi Kataloğu,

https://store.pasabahce.com/images/onlinekatalog/kubad_abad_katolog.pdf erişim tarihi: 05.06.2023

Görsel.14. Arık, R. (2000). *Kubad Abad: Selçuklu saray ve çinileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Görsel.15. Paşabahçe Kristalin Çiniler–Kubadabad Serisi Kataloğu,

https://store.pasabahce.com/images/onlinekatalog/kubad_abad_katolog.pdf erişim tarihi: 05.06.2023

Görsel.16. Arık, R. (2000). *Kubad Abad: Selçuklu saray ve çinileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Görsel.17. Paşabahçe Kristalin Çiniler–Kubadabad Serisi Kataloğu,

https://store.pasabahce.com/images/onlinekatalog/kubad_abad_katolog.pdf erişim tarihi:
05.06.2023

Görsel.18. Arık, R. (2000). *Kubad Abad: Selçuklu saray ve inileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Görsel.19. Paşabahçe Kristalin iniler–Kubadabad Serisi Kataloğu,

https://store.pasabahce.com/images/onlinekatalog/kubad_abad_katolog.pdf erişim tarihi:
05.06.2023

Görsel.20. Arık, R. (2000). *Kubad Abad: Selçuklu saray ve inileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Görsel.21. Paşabahçe Kristalin iniler–Kubadabad Serisi Kataloğu,

https://store.pasabahce.com/images/onlinekatalog/kubad_abad_katolog.pdf erişim tarihi:
05.06.2023